

BIRGITTE BOESEN

FONDE I BEVÆGELSE

FRADSKRETE
VELGØRERE

TIL SYNLIGE SAMFUNDS AKTØRER

DJØF FORLAG

Fonde i bevægelse

– fra diskrete velgørere til synlige
samfundsaktører

Birgitte Boesen

Fonde i bevægelse

– fra diskrete velgørere til synlige
samfundsaktører

Djøf Forlag
2018

Birgitte Boesen

Fonde i bevægelse – fra diskrete velgørere til synlige samfundsaktører

1. udgave, 1. oplag

© 2018 by Djøf Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.

Mekanisk, elektronisk, fotografisk eller anden gengivelse af eller kopiering fra denne bog eller dele heraf er ifølge gældende dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forlagets skriftlige samtykke eller aftale med Copy-Dan.

Omslag: Aske Simonsen, portfolio.asketimonsen.dk

Tryk: Toptryk, Gråsten

Printed in Denmark 2018

ISBN 978-87-574-4098-0

ebog ISBN 978-87-7198-222-0

Djøf Forlag
Gothersgade 137
1123 København K

Telefon: 39 13 55 00
e-mail: forlag@djoef.dk
www.djoef-forlag.dk

Indhold

Tak	9
Introduktion	11
Global og national filantropi	12
Filantropi og demokrati	13
Formålet med denne bog	15
Bogens pointer	16
På besøg i magtens mødelokaler	18
DEL 1. En ny fondsbevægelse	21
Da fondene ramte den politiske glasvæg	22
Til kaffe hos ministeren	22
Fondsbeskatning i finanslovsforhandlingerne	23
Ingen tænker på at høre fondene	26
Fonde i fælles aktion	27
Kritik af indgrebet	29
Blodtud bliver til en krammer	30
Fremtiden	32
På vej mod et stærkere fondssamarbejde	33
En ny samarbejdsånd	33
Det første forsøg på at samle fondene	34
Fondenes videnscenter	36
Et spadestik dybere i, hvad der skiller og samler fondene	37
Fonde er forskellige	40
Om fondsbegrebet	40

Filantropisk redesign	42
En mere synlig samfundsrolle	42
Da bølgerne fra finanskrisen ramte Vestkysten	45
Styrket selvforståelse og opgør med fondsmyter	47
Indflydelsen fra amerikansk filantropi	51
Interessefællesskab mellem forretning og filantropi	54
Nyttemaksimering blandt filantropiske entreprenører og en kritik	54
Nye arbejdsmåder – collective impact	56
Filantropien i krydsfeltet mellem det offentlige, markeder og civilsamfundet	60
For og imod den åbne ansøgningsmulighed	66
Effektvurdering og evaluering	70
Inspiration fra forretningsverden	75
Tre modeller for samspillet mellem ansøger og fond	77
Eksempler på vejen til indflydelse	79
Dagsordensættende filantropi	81
Stiftelsen Fritt Ord	84
Friedrich Ebert Stiftung og Bertelmann Stiftung – tysk filantropi med politisk kant	86
Melinda and Bill Gates Foundation	89
Græsrodsfilantropi – et alternativ til fondsfilantropien	91
En strøm af filantropiske uddelinger	94
Forskellige kulturer mødes omkring fondsstatistikken	95
Hvor går de filantropiske fondspenge hen?	96
Bevillinger og udbetalinger – inddelt på fondskategorier	101
Tusindvis af bevillingsbreve	103
Perspektivering – statistikkens muligheder og begrænsninger	104
Videnskaben – den store fondsmodtager	106
Noter	109

DEL 2. Fonde som almennytte og forretning	111
Fra borgerdyd til fondspolitik – et hurtigt historisk overblik fra 1849 til 2015	112
Det Classenske Fideicommiss – forløberen for den moderne erhvervsdrivende fond	112
Den moderne fond tager form	114
Fonde kommer på den politiske dagsorden i 1960'erne	116
Introduktionen af de første fondslove i midten af 1980'erne	118
Globalisering og øget tilsyn omkring årtusindeskiftet	122
Finanskrise, kritiske mediasager og nye fondslove	124
Et mæge par – erhvervsliv og filantropi	128
De erhvervsdrivende fondes betydning	129
Risici ved fondseje	131
God fondsledning kommer på dagsordenen	133
Det ømme spørgsmål om honorar og aflønning	135
Erhvervsfonde i udlandet	136
Noter	140
DEL 3. Moderne filantropi til debat	141
Filantropi rimer på demokrati – spørgsmålet er hvordan	142
Demokratisk underskud eller en tredje vej	143
Impact investment	144
Fondenes filantropiske råderum	145
Interviews med Stine Bosse og Sten Scheibye	147
Åbenhed, transparens og kommunikation på den politiske dagsorden	148
Kritik af de magtfulde fonde – og et gensvar	152
Hvem tilhører fondenes filantropiske midler?	154
Et spørgsmål om legitimitet	158
Samfundets kontrol med filantropien	161
Er der virkelig tale om filantropi?	163

Nutidens filantropi i et borgerperspektiv	166
Risiko for blinde vinkler	167
Scenarier for fremtiden	170
Mediesager ridser dybt i fondslakken	173
Balladen om fondens formueforvaltning slår dybe rødder	174
Venstrefløjens store pengetank	176
Købmændenes pengetank kommer i uføre og retter sig op igen	176
Negative mediesager som grobund for politisk handling	177
En ganske særlig sag om bestyrelsesansvar i Fonden Wonderful Copenhagen	179
Mediernes fondskritik i dag – forældet eller stadig relevant? ..	181
Noter	182
DEL 4. Hvorhen filantropi?	183
Filantropi og samfunds(med)ansvar	184
Den filantropiske samfundskontrakt	185
DEL 5. En ansøgers guide til fondsbevægelsen	189
Kulturkodeks og faldgruber	190
Kamp om opmærksomheden	190
Fondene forandrer sig, og ansøgerne må følge med	192
Nye strategier – nye kriterier for ansøgerne	194
Grundigt forarbejde	195
Hvem får pengene?	196
Gode råd til ansøgere	197
Otte anbefalinger til en god ansøgningsproces	199
Interviewede	201
Appendiks	203
Litteraturliste	205

Tak

Denne bog ville ikke være blevet til noget uden den store opbakning, tillid og imødekommenhed fra så mange mennesker og institutioner.

Først og fremmest en varm tak til Det Obelske Familiefond, Dreyers Fond, Grundejernens Investeringsfond og Tuborgfondet, der betingelsesløst har støttet bogens udgivelse.

Jeg er også megen tak skyldig for sparring og refleksioner undervejs i research- og skriveprocessen. Det gælder naturligvis de mange kompetente interviewpersoner, der har bidraget med viden og konstruktiv kritik, men også alle, som på andre måder har inspireret. Særligt vil jeg takke professor, dr.phil. Anker Brink Lund fra CBS, der fra begyndelsen har givet mig med- og modspil af uvurderlig værdi. Ligeledes en tak til forfatteren Camilla Hübbe for generøst at dele ud af egne erfaringer fra skriveværkstedets indre kroge. Ingen af de bidragende kan klandres for eventuelle fejl og mangler. Indholdet er alene mit ansvar.

Til slut en kærlig hilsen til min mand og vores fire sønner. Jeg er taknemmelig for, at I ikke på noget tidspunkt har betvivlet projektets bæredygtighed.

København, juni 2018

Birgitte Boesen

Introduktion

De filantropiske fonde er i bevægelse. Med hastige skridt forandrer mange sig fra diskrete velgørere til synlige samfundsaktører og bliver medspillere på samfundets store bane. De er aktive i alliancer og netværk, og de udvikler projekter i samarbejde med civilsamfundet, det offentlige og private virksomheder med det formål at understøtte aktuelle samfundsdagsordener. Den tid er forbi, hvor en myndig advokatsekretær om morgenen åbnede posten og lagde dagens ansøgninger ind på advokatens bord. Ind er i stedet kommet professionelle sekretariater med ansatte, der i kompetencer og uddannelse matcher de professionelle ansøgere, og som er klar til at blive sparrings- og samarbejdspartere. Hele denne udvikling ændrer ikke blot fondenes selvforståelse, men udfordrer også alle deres samarbejdspartnere i samfundet i øvrigt.

Den nye filantropiske bevægelse tager sin begyndelse i USA, hvor etableringen af verdens største fond, Melinda and Bill Gates Foundation, åbner for en ny forståelse af, hvad filantropien kan – også i en global kontekst. I øvrigt dygtigt understøttet af to amerikanske ledelseskonsulenter professor Michael Porter fra Harvard Business School og direktør Mark Kramer fra konsulentbureauet FSG, hvis idé om, at filantropi og forretning et langt stykke hen ad vejen har fælles interesser i at sikre et velfungerende samfund, og at dette afsæt kan bruges til at udvikle en strategisk filantropi, der kan mere end blot donere penge til velgørende formål.

Op igennem 00'erne breder en mere dynamisk forståelse af filantropien sig i den europæiske fondsverden. Toneangivende fonde introducerer nye arbejdsmåder, og et filantropisk *redesign* sætter sit præg på måden at arbejde med filantropien på. Begreber som god fondsledelse, transparens og ekstern kommunikation kommer på dagsordenen, i takt med at flere fonde åbner de digitale døre og udvikler hjemmesider med oplysninger om uddelinger, årsregn-